

УДК 351.746.1:351.778.542:351.741

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.43>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

Моргун Н.С.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ*

Марчевський С.В.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ*

Шевчук О.О.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри економічної безпеки та фінансових розслідувань
Національної академії внутрішніх справ*

Моргун Н.С., Марчевський С.В., Шевчук О.О. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави правоохоронними органами.

У статті досліджується зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави правоохоронними органами. Актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах військового стану країни загострюється проблема розвитку економіки держави, а особливо її зовнішнього і внутрішнього захисту. Завдяки ефективній діяльності правоохоронних органів у забезпеченні економічної безпеки держави відбувається сповільнення процесів вимушеного зниження рівня економіки країни та опосередковано, наскільки це можливо, розвиток економіки у такий надскладний період. Метою статті є формування рекомендацій, які сприятимуть ефективному виконанню своїх функцій правоохоронними органами України в забезпеченні економічної безпеки держави на основі вивчення зарубіжного досвіду. Досягнення цієї мети зумовило необхідність виконання таких завдань: проаналізувати праці вітчизняних та іноземних вчених з означеної тематики, розглянути зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки правоохоронними органами окремих країн. Методологічний інструментарій обрано відповідно до поставленої мети, специфіки об'єкта й предмета дослідження. Зокрема, було застосовано такі загальнонаукові методи: аналіз (в частині визначення складових економічної безпеки), узагальнення (під час дослідження зарубіжного досвіду забезпечення економічної безпеки та з метою надання рекомендацій), дедукції (під час надання рекомендацій, які направлені на ефективність виконання своїх повноважень працівниками Бюро економічної безпеки України, враховуючи іноземний досвід). Також застосовані і спеціальні методи дослідження, зокрема, порівняльно-правовий (під час аналізу зарубіжного досвіду окремих країн). На підставі вивчення праць вчених та аналізу зарубіжного досвіду автор надав такі рекомендації: передбачити у Законі України «Про національну безпеку» до переліку органів складу сектору безпеки і оборони також і Бюро економічної безпеки України; внести зміни до Указу Президента України № 347/2021, закріпивши й інші напрями забезпечення економічної безпеки держави, а саме: демографічну, енергетичну, продовольчу та соціальну безпеки; передбачити у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» обов'язок ротацій керівної ланки цього органу та механізм його проведення у відомчих правових актах; надати повноваження працівникам Бюро економічної безпеки України щодо можливості аналізу витрат державного та місцевих бюджетів, руху внутрішньодержавних грошових потоків та фінансових ринків.

Ключові слова: економічна безпека; Бюро економічної безпеки України; національна безпека; кримінальні правопорушення; фінансова безпека; зарубіжний досвід.

Morhun N., Marchevskiy S., Shevchuk O. Foreign experience of providing economic security of the state by law enforcement agencies.

The author examines the foreign experience of ensuring the economic security of the state by law enforcement agencies. Topicality of the discussion lies in the fact that in the conditions of the country's military state, the problem of the development of the state's economy, and especially its external and internal protection, is becoming more acute. Through the effective activity of law enforcement agencies in ensuring the economic security of the state, the processes of forced decline in the level of the country's economy are being slowed down and indirectly, as much as possible, the development of the economy in such very hard time. The purpose of the article is to formulate recommendations that will contribute to the effective implementation of their functions by law enforcement agencies of Ukraine in ensuring the economic security of the state based on the study of foreign experience. Achieving this goal made it necessary to perform the following tasks: to analyze the works of domestic and foreign scientists on the chosen problem, to consider the foreign experience of ensuring economic security by law enforcement agencies of individual countries. The methodological toolkit was chosen in accordance with the set goal, specifics of the object and subject of the research. In particular, the following general scientific methods were applied: analysis (in terms of determining the components of economic security), generalization (during the research of foreign experience in ensuring economic security and for the purpose of providing recommendations), deductions (when providing recommendations aimed at the effective performance of their powers by employees Bureau of Economic Security of Ukraine, taking into account foreign experience). Special research methods are also applied, in particular, comparative legal research (during the analysis of the foreign experience of individual countries). Based on the examination of the works of scientists and the analysis of foreign experience, the author made the following recommendations: to include the Bureau of Economic Security of Ukraine in the Law of Ukraine «On National Security» the list of bodies of the security and defense sector; to amend to the Decree of the President of Ukraine No. 347/2021, enshrining other areas of ensuring the economic security of the state, namely: demographic, energy, food and social security; to provide in the Law of Ukraine «On the Bureau of Economic Security of Ukraine» the obligation of rotations of the management of this body and the mechanism of its implementation in departmental legal acts; to empower the employees of the Bureau of Economic Security of Ukraine regarding the possibility of analyzing the costs of state and local budgets, the movement of intrastate cash flows and financial markets.

Key words: economic security; Bureau of Economic Security of Ukraine; National security; criminal offenses; financial security; foreign experience.

Постановка проблеми. В мирний час питання розвитку економіки країни посідає одне з найважливіших місць серед низки завдань кожної держави, проте в умовах війни, якщо воно і втрачає свою першість, то не перестає бути актуальним. Загальновідомо, що в умовах воєнного стану кожен інститут держави працює на максимум своїх можливостей. Україна, нажаль, зіштовхнулася з таким досвідом. Безумовно, ключовим завданням нашої країни є перемога над ворогом та звільнення всіх окупованих територій. Задля його вирішення кожен інститут держави має працювати досконало. Переконані, не менш важливим є й забезпечення економічної безпеки держави правоохоронними органами України. Саме від їх роботи напряму залежить сповільнення процесів вимушеного зниження рівня економіки країни в умовах воєнного стану та опосередковано, забезпечення в певній мірі, настільки це можливо, розвиток економіки у такий надскладний період.

Метою наукової статті є: надання рекомендацій, що сприятимуть ефективному виконанню своїх функцій правоохоронними органами України в забезпеченні економічної безпеки держави на основі вивчення зарубіжного досвіду. Завдання: проаналізувати праці вітчизняних та іноземних вчених з означеної тематики, розглянути зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки правоохоронними органами таких держав як: Китайська Народна Республіка (КНР), Сполучені Штати Америки (США), Італійська Республіка (Італія).

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 3 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» одними із фундаментальних національних інтересів України є: сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення, а також інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий і правовий простір. А у ч. 4 ст. 3 цього Закону закріплено, що «державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки

України та на інші її напрями» [1]. Це свідчить про те, що забезпечення економічної безпеки є одним із ключових завдань держави.

Пункт 66 заключних положень Указу Президента України № 392/2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»» передбачає, що ця Стратегія «є основою для розроблення документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації» [2], серед яких визначена і Стратегія економічної безпеки.

Згідно з п. 5 розділу 2 наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», економічною безпекою держави є стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [3].

Одним із ключових правових актів, який визначає стратегічний курс, пріоритети, цілі та завдання держави у сфері економічної безпеки, а також стан, виклики і загрози економічній безпеці є Указ Президента України № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»» (Указ Президента України № 347/2021).

У розділі 2 Указу Президента України № 347/2021 висвітлені такі складові економічної безпеки: фінансова, виробнича, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна та макроекономічна безпеки [4]. Хоча у наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» перелік таких складових розширений, адже включає ще і демографічну, енергетичну, продовольчу та соціальну безпеки [3]. Можливе висвітлення неповного переліку складових економічної безпеки в Указі Президента України № 347/2021 характеризується першочерговістю виконання інших завдань до 2025 року, проте такий підхід, на наш погляд, не є виправданим, адже ефективність забезпечення економічної безпеки загалом може відбуватись після такого забезпечення всіх її складових у комплексі.

Щодо суб'єктів забезпечення національної безпеки, у тому числі і економічної в Україні, то їх перелік представлений у ст. 12 Закону України «Про національну безпеку». Проте, провівши аналіз нормативно-правових актів, що торкаються питань забезпечення економічної безпеки (Указ Президента України № 392/2020, Указ Президента України № 347/2021 тощо), виявилось, що безпосереднім суб'єктом у протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави, є новостворений орган – Бюро економічної безпеки України (БЕБ), що не визначено у ст. 12 вищезгаданого закону. Саме тому ключову увагу в роботі звертатимемо на нього.

Основними завданнями БЕБ, зокрема, є: виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги тощо [5].

Незважаючи на те, що згаданий орган лише розпочав свою діяльність і знаходиться на етапі свого професійного розвитку, все ж таки є питання до нормативно-правового забезпечення його функціонування. Наразі жодна діюча норма у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» не заважає, наприклад, Національній поліції розслідувати несплату податків, кваліфікувавши її як злочин, передбачений статтею 190 Кримінального кодексу України (Шахрайство), або Службі безпеки України впливати на підприємців, кваліфікуючи кримінальне правопорушення за статтею 258-5 Кримінального кодексу України (Фінансування тероризму), та проводити у ході його розслідування весь комплекс заходів, передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Тому основна мета цього закону – обмеження дій різних правоохоронних відомств по відношенню до бізнесу ще не досягнена [6].

Як слушно зауважили В. В. Миргород-Карпова та Д. В. Мурач, сталий економічний розвиток є гарантом цілісності спільноти та держави, а тому для прогресивних країн економічний сектор є основним у питанні державної політики [7, с. 132]. Саме дослідження зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів допоможе з'ясувати недоліки роботи наших органів сектору безпеки і їх пра-

вове забезпечення та надати рекомендації, які будуть направлені на ефективне виконання ними своїх функцій.

Загалом, науковці виділяють такі моделі національної безпеки економічного напрямку: китайська (найвидатніший представник держав соціалістичного сегменту); американська (орієнтована на поєднання внутрішньої та зовнішньої видів безпеки); японська (акцентує увагу на внутрішню соціальну безпеку держави); моделі держав, які нещодавно здобули незалежність і змінюють напрям свого розвитку [8, с. 376].

Варто звернути увагу, насамперед, на досвід забезпечення економічної безпеки КНР. Адже нині КНР намагається зробити все, щоб стати найбільшою економікою в світі. Ще з 2014 р. ця держава вийшла на перше місце у світі за часткою в світовому ВВП за ПКС (паритет купівельної спроможності, що на 2020 р. становив 27804,953 млрд американських доларів), обійшовши США (частка у світовому ВВП за ПКС на 2020 р. – 20289,987 млрд американських доларів, друге місце в світі) [9, с. 170].

У китайській правовій доктрині економічна безпека – це здатність забезпечувати поступове зростання життєвих стандартів усього населення через національний економічний розвиток при збереженні економічної незалежності [8, с. 381].

Виправданим є те, що ефективність забезпечення економічної безпеки КНР напряму залежить від протидії корупції, яка є її чи не ключовою загрозою. У свою чергу більшість вітчизняних та зарубіжних вчених стверджують, що система протидії корупції у КНР є дієвою.

У КНР з метою контролю високопосадовців, крім Центрального комітету Комуністичної партії і Міністерства контролю, було створено Державне управління з протидії корупції, що стало профільним органом з протидії цьому негативному явищу. Кадрова політика КНР побудована таким чином, щоб не дати керівній ланці можливості використовувати вже сформовані службові, дружні та інші зв'язки для проведення незаконних дій (регулярно проводиться ротація кадрів). Особливу увагу в КНР приділяють і формуванню у державних службовців високих моральних цінностей та етичних принципів, що направлені на виховання у них почуття обов'язку та відповідальності за свою професійну діяльність (діє «Моральний кодекс з восьми принципів») [10, с. 73–74].

Досвід КНР в контексті проведення ротацій чиновників можна запозичити і для України, адже незважаючи на те, що в правоохоронних органах нашої держави вона частково проводиться, особливо в органах Національної поліції, все-таки на законодавчому рівні такий обов'язок працівника відсутній, а сама процедура не передбачена.

Важливо розглянути і досвід США з наведеної проблематики. Основним нормативно-правовим документом США, який регламентує інтереси держави, є її Конституція від 17.09.1787 р., а правовим документом, який відображає конкретні напрями діяльності у сфері її безпеки, є Стратегія національної безпеки, що прийнята у січні 2018 року. У ній визначено, що економічна безпека є ключовим напрямом забезпечення національної безпеки держави та її елементом [11, с. 4].

Систему нормативно-правового забезпечення економічної безпеки США складають такі закони: «Про економічну безпеку» від 1996 р. (регулює питання протидії економічному шпигунству), «Про економічну безпеку та відтворення» від 2001 р. (закріплено процедуру податкового контролю та митного протекціонізму), «Про створення робочих місць і економічну безпеку» від 2002 р. (регулює питання протидії безробіттю та ринку праці), «Про освіту для економічної безпеки» від 1984 р. (визначення пріоритетів під час проведення освітньої та наукової діяльності з метою підвищення ефективності забезпечення економічної безпеки держави).

Міністерство внутрішньої безпеки США зауважує, що економічна безпека їх країни ґрунтується на збільшенні залежності від потоку товарів, послуг, людей, капіталу, інформації та технології через національні кордони [12].

На сьогодні Рада національної безпеки США (Рада) є вищим консультативним органом із забезпечення економічної безпеки держави. Вона, зокрема, виконує такі функції: формує основні напрямки безпекової політики держави, розробляє правові акти стратегічно-безпекового характеру, розглядає конкретні позиції та підходи. Суб'єктами на рівні керівного складу зазначеної Ради є: помічник президента з національної безпеки, виконавчий секретар (у підпорядкуванні якого знаходяться чотири члени директорату Ради зі статусом помічників міністра, що призначаються президентом) та директор групи «Ситуаційного аналізу». Група «Ситуаційного аналізу» налічує 50–70 співробітників, що відряджаються на 2 роки розвідувальними відомствами. Адміністративне управління групою здійснює директор, а оперативне – помічник президента США з національної безпеки. Ключовими функціями групи є: моніторинг і оцінка обстановки в різних зонах і сферах

національних інтересів США, підготовка оціночно-прогнозних аналітичних матеріалів для президента та членів Ради; відбір матеріалів, які доповідаються президентові та членам Ради; підготовка комплексу заходів (економічних, інформаційних, військових, дипломатичних тощо) щодо реагування на загрози національній безпеці [13, с. 332;].

Також слушно зауважити, що ефективно відбувається і зовнішнє забезпечення економічної безпеки держави. Так, «Міжнародний закон про надзвичайні економічні повноваження» (ІЕЕРА) від 28.10.1977 р. дозволяє президенту блокувати транзакції, заморожувати рахунки, вводити ембарго та конфіскувати активи у зв'язку з будь-якою незвичайною та надзвичайною загрозою національній безпеці, зовнішній політиці чи економіці, яка повністю або значною частиною походить із-за меж США. Закон вимагає звітування перед Конгресом, а також вимагає протидіяти виниклим надзвичайним ситуаціям і щорічно поновлювати перелік таких ситуацій з метою їх подолання [14, с. 42].

Як помітно, США приділяє особливу увагу забезпеченню економічної безпеки держави, адже значна частина повноважень, які направлені на захист економічних інтересів країни, належить саме президенту та органам, які йому підпорядковуються.

Не можемо оминати і модель забезпечення економічної безпеки у Італійській Республіці, яка є зразковою і для передових країн світу. Особливу увагу ця держава звертає саме на фінансову безпеку, яка є складовою економічної. Так, ще у 1774 році була утворена Фінансова гвардія Італії, що підпорядковується Міністерству економіки та фінансів, яка на сьогодні виконує наступні завдання: протидія організованим злочинності; податковий контроль; запобігання та протидія шахрайству в системі Євросоюзу; митний контроль та контроль за витрачанням державних коштів; нагляд за законністю під час проведення торгів, державних закупівель та розміщенні замовлень; нагляд за акцизами; захист культурної і археологічної спадщини Італії; захист авторських прав та патентів; організація взаємодії з іншими правоохоронними органами держави [15].

Правоохоронці Фінансової гвардії Італії наділені правами поліції та фіскальними і контролюючими функціями податкових органів у частині проведення оперативно-розшукових заходів та досудового розслідування [16, с. 120].

До складу Фінансової гвардії Італії структурно входять кілька спеціалізованих управлінь: Центральна служба кримінальних розслідувань (SCICO); підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю (GICO), у який структурно входить підрозділ по боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів (GOA); Антитерористичне відомство (АТPI); група по боротьбі з фінансовим шахрайством (GRF); інші відділення [17, с. 144].

Командування спеціальних відділів, які безпосередньо направлені на протидію економічним правопорушенням, координує діяльність трьох підрозділів Фінансової гвардії Італії:

1) Командування захисту державних фінансів, що проводить аналіз витрат державного та муніципальних бюджетів, а також вивчає факти шахрайства в країні та в Євросоюзі і на основі проведеного аналізу розробляє плани діяльності для територіальних підрозділів відомства;

2) Командування захисту економіки, до завдань якого відноситься захист державних заощаджень, руху внутрішньодержавних грошових потоків, фінансових ринків, у тому числі за допомогою боротьби з нецільовим використанням державних коштів, протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, та організованої злочинності в економічній сфері;

3) Командування спеціальних підрозділів, яке безпосередньо взаємодіє з регіональною владою, парламентськими комісіями з розслідування злочинів, Верховним комісаром із запобігання та протидії корупції та іншим незаконним явищам [18, с. 367–368].

Командування захисту економіки Фінансової гвардії Італії включає в себе такі відділи: підрозділ з розслідування валютних злочинів; центральна слідча служба з протидії організованій злочинності; спеціальний підрозділ з державних витрат і шахрайства, який несе відповідальність за державні витрати, втрати доходів з муніципального бюджету і шахрайство, що здійснюється в межах державного та місцевого бюджетів, контролює інформаційні системи по боротьбі з шахрайством; підрозділ спеціального захисту інтелектуальної власності; спеціальний підрозділ по боротьбі з корупцією [19].

Переконані, що використання досвіду Італії в контексті надання повноважень підрозділам БЕБ проводити аналіз витрат державного та місцевих бюджетів, руху внутрішньодержавних грошових потоків та фінансових ринків, забезпечить ефективне виконання профілактичної функції цього органу.

Ефективність побудованої системи із забезпечення економічної безпеки Італії можна представити на прикладі розкриття фінансових злочинів в державі. Так, у 2015 році Фінансовою гвардією Італії було виявлено 444 факти ухилення від сплати податків з використанням міжнародних контактів, на-

кладено арешт на майно правопорушників у сумі 1,1 млрд. євро та запропоновано арештувати ще 4,4 млрд. євро [18, с. 369].

Доцільно зауважити, що Фінансова гвардія Італії підтримувала досить тісні зв'язки з колишньою податковою міліцією та іншими правоохоронними органами України. Так, у вересні 2012 року в межах візиту делегації Фінансової гвардії Італії до України на саміт податкових міліцій Європи та Азії було обговорено питання створення Форуму органів фінансових розслідувань. Українська та італійська сторони обумовили можливість підписання угод між колишньою Державною податковою службою України та Фінансовою гвардією Італії про співробітництво в боротьбі з фінансовими та податковими злочинами [20, 17, с. 146]. Масмо надію про подальшу співпрацю іноземного органу з новоствореним Бюро економічної безпеки.

Висновки. Таким чином, на підставі вивченого досвіду КНР, США, Італії доцільно:

- передбачити у ст. 12 Закону України «Про національну безпеку» до переліку органів складу сектору безпеки і оборони також і Бюро економічної безпеки України, адже саме цей орган направлений на протидію кримінальним правопорушенням економічної сфери, яка є одним із ключових елементів національної безпеки держави;
- внести зміни до розділу 2 Указу Президента України № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»», визначивши й інші напрями забезпечення економічної безпеки, а саме: демографічну, енергетичну, продовольчу та соціальну безпеки;
- передбачити у Законі України «Про Бюро економічної безпеки України» обов'язок ротацій керівної ланки цього органу та механізм його проведення у відомчих правових актах, що забезпечить зниження корупційних ризиків;
- надати повноваження працівникам Бюро економічної безпеки України проводити аналіз витрат державного та місцевих бюджетів, руху внутрішньодержавних грошових потоків та фінансових ринків, як забезпечення виконання профілактичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Редакція від: 24.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України про Стратегію національної безпеки України: затв. Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року». Указ Президента України; Стратегія від 11.08.2021 № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>.
5. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.
6. Солодченко С. Які недоліки є у законопроекті щодо бюро економбезпеки: аналіз від голови податкової міліції. Клуб бухгалтерів «Дебет-Кредит». URL: <https://news.dtk.ua/law/inspections/64837-yaki-nedoliki-je-u-zakonoprojekti-shhodo-byuro-ekonombezpeki-analiz-vid-golovi-podatkovoyi-miliciji>.
7. Миргород-Карпова В.В., Мурач Д.В. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки держави. Правові горизонти. Вип. 25 (38). 2020. С. 131–136.
8. Лекарь С.І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 476 с.
9. Дем'яненко Б. Л., Дем'яненко В. М. «Китайська модель (реформ)» («Пекінський консенсус»): причини і сутність стрімкого економічного піднесення Китаю. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. № 8. С. 165–195. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.8.2021.249046>.
10. Дрозд О.Ю. Запобігання корупції: досвід Китаю. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.): у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 73–75.

11. National Defense Strategy of The United States Of America Summary. 2018. P. 11. URL: <https://web.archive.org/web/20201110190149/https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>.
12. Economic Security Overview, Department of Homeland Security, 19 July 2015. URL: <https://www.dhs.gov/topic/economic-security>.
13. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: монографія. Київ: Інтертехнологія, 2008. 496 с.
14. James G. Rickards. Economic Security and National Security: Interaction and Synthesis. Strategic Studies Quarterly. Vol. 3, № 3. 2009. pp. 8–49.
15. The role of the Guardia di Finanza as the economic and financial police guardian of the state and European Union budgets. URL: <http://treasuresandtales.com/index.php/art-recovery-team-of-gdf/23-the-role-of-the-guardia-di-finaza>.
16. Сараскіна Т.В. Зарубіжний досвід діяльності податкових органів та перспективи співробітництва в сфері боротьби з порушеннями законодавства у галузі оподаткування. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2000. № 12 (2). С. 118–122.
17. Лежненко І.П. Організаційно-правові засади функціонування фінансової гвардії Італії (La Guardia di Finanza). Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 142–148.
18. Резнік О.М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: дис.... докт. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2019. 509 с.
19. Regolamento recante norme per la determinazione della struttura ordinativa del Corpo della Guardia di finanza: Decreto del Presidente della repubblica 29 gennaio 1999, № 34.
20. До фінансового Інтерполу може долучитися Фінансова гвардія Італії ТСН. 2012. URL: <https://tsn.ua/groshi/do-finansovogo-interpolu-mozhe-doluchitися-finansova-gvardiya-italiyi.html>.